

بررسی نقش بوته ها در حفظ تنوع گیاهان مرتعی در شرایط خشکسالی

محمد جنگجو^۱، حمید اجتهادی^۲

چکیده

بوته ها و درختچه های سطح مرتع شرایط مناسبی از نظر دما، رطوبت و عناصر غذایی در زیراشکوب خود فراهم می کنند، که به استقرار سایر گیاهان کمک می کند. کنشهای متقابل بین بوته های مرتعی و گیاهان زیراشکوب ممکن است بر اثر تغییر شرایط محیط بصورت روابط منفی (رقابت) و یا روابط مثبت (تسهیل) تغییر کند. لذا، در این تحقیق تنوع گیاهان موجود در فضای باز و یا زیراشکوب چهار نوع بوته مرتعی در شرایط محیطی متفاوت، شامل شیب شمالی یا جنوبی یک مرتع کوهستانی، در یک سال معمولی و یک سال خشکسالی، بررسی شد. در مرطوبترین شرایط (سایتهای واقع در شیب شمالی در سال معمولی) تفاوتی بین تنوع گیاهی در زیر اشکوب بوته ها و فضای باز وجود نداشت. ولی در شرایط خشکتر (شیب جنوبی و یا در زمان خشکسالی) تنوع گیاهی در زیراشکوب بوته ها بیش از فضای باز بود. بنابراین با افزایش خشکسالی اثر تسهیل بوته ها نیز افزایش می یابد. گرچه خشکسالی باعث کاهش تنوع گیاهی در همه سایتهای شد، ولی اثر خشکسالی بر گیاهان موجود در شیب جنوبی و گیاهان موجود در زیراشکوب بوته ها کمتر بود. بنابراین بوته های سطح مرتع سبب تعدیل اثر خشکسالی بر تنوع گونه های مرتعی شدند. از بین بوته های بررسی شده، گون به دلیل رقابت کمتر برای نور و توانایی تثبیت ازت بیشترین اثر تسهیل، و بوته درمنه به دلیل دارا بودن اثر اللوپاتی و سطح تاج پوشش کوچکتر کمترین اثر تسهیل را داشت. در زیراشکوب گونه های جنس کلامیرحسن استقرار اولیه گیاهان مشکل تر ولی حفاظت مکانیکی آنها بیشتر است، لذا اثر تسهیل آنها حدواسط دو گونه گون و درمنه بود. نتایج این تحقیق بیانگر اثرات مفید گونه های بوته ای در حفظ تنوع سایر گونه ها، به ویژه گیاهان خوشخوراک و مرغوب علوفه ای مرتع، در شرایط تنشهای سخت محیطی از قبیل خشکسالی و چرای دام است.

کلمات کلیدی: خشکسالی، تنوع گیاهی، تسهیل، بوته ها، بهار کیش، جهت شیب

۱- استادیار گروه مرتع و آبزیداری، دانشکده منابع طبیعی و محیط زیست، دانشگاه فردوسی مشهد، mjankju@hotmail.com

۲- استاد گروه زیست شناسی، دانشکده علوم پایه، دانشگاه فردوسی مشهد، hejtehadi@yahoo.com